

JEDNA FLOTA ZA ČETIRI DRŽAVE

UDK 623.8 + 355.322) : 262.5 (477.7)

Stručni rad

Sažetak

Poslije prvih, ali burnih političko-diplomatskih sporova tijekom 1991/92, strateške vojne snage nekadašnjeg SSSR-a očuvale su svoju cjelovitost, ali Crnomorska, jedna od četiri flote njegove ratne mornarice, otad je predmet aspiracija i mnogih kalkulacija više država ZND, od kojih svaka smatra da upravo njoj pripada, ako ne cijela, onda barem veći dio nje.

O njezinu sastavu, tipičnim predstavnicima, varijantama diobe i mogućim alternativama, te vojno-političkim implikacijama, u nas je objavljeno malo informacija; ovo je pokušaj da se čitatelj upozna s mogućim rješenjima toga neuobičajenog međudržavnog spora.

Crnomorska se flota u nas najčešće spominjala po tome što se iz nje izdvajao određen broj brodova, koji je od sredine šezdesetih godina krstario Sredozemljem pod nazivom 5. sovjetska sredozemna eskadra. Nakon gotovo trideset godina stalne prisutnosti sovjetskih ratnih brodova u Mediteranu, od 1991. najprije pojedinačno, a ubrzo i u skupinama, brodovi 5. eskadre počeli su se vraćati u svoju matičnu - Crnomorsku flotu, gdje s drugim vojnim snagama ex-SSSR čekaju rasplet razdruživanja nekadašnjeg "sojuza".

Jednogodišnje rasprave o tome kojoj bi državi pripala flota i kako bi se dijelila, nisu okončane i nastavit će se slijedeće godine. Zasada je postignut samo jedan dogovor.

Crnomorska flota ostat će u sastavu ratne mornarice Zajednice Nezavisnih Država - ZND, a još od oktobarske revolucije uspostavljena zastava na njezinim ratnim brodovima zamijenjena je Andrejevom zastavom, koju je prva istaknula carska flota Petra Velikoga, osnivača ruske pomorske moći.

Uzrok

Raspad nekadašnjega moćnog SSSR-a zahvatio je sve društvene strukture, pa premda izolirane od utjecaja javnosti i oslobođene svakodnevnih problema s kojim se rusko pučanstvo suočavalo, neminovno su na red stigle i njegove oružane snage. Prve "surove" korake nagovijestio je predsjednik Mihail Gorbačov, ponajprije povlačenjem brojnih vojnih kontingenata s teritorija zemalja članica Varšavskog ugovora, pa vraćanjem pojedinih skupina ratnih brodova iz svih mora i oceana, te preseljenjem ratnog zrakoplovstva iz inozemstva na domaće aerodrome.

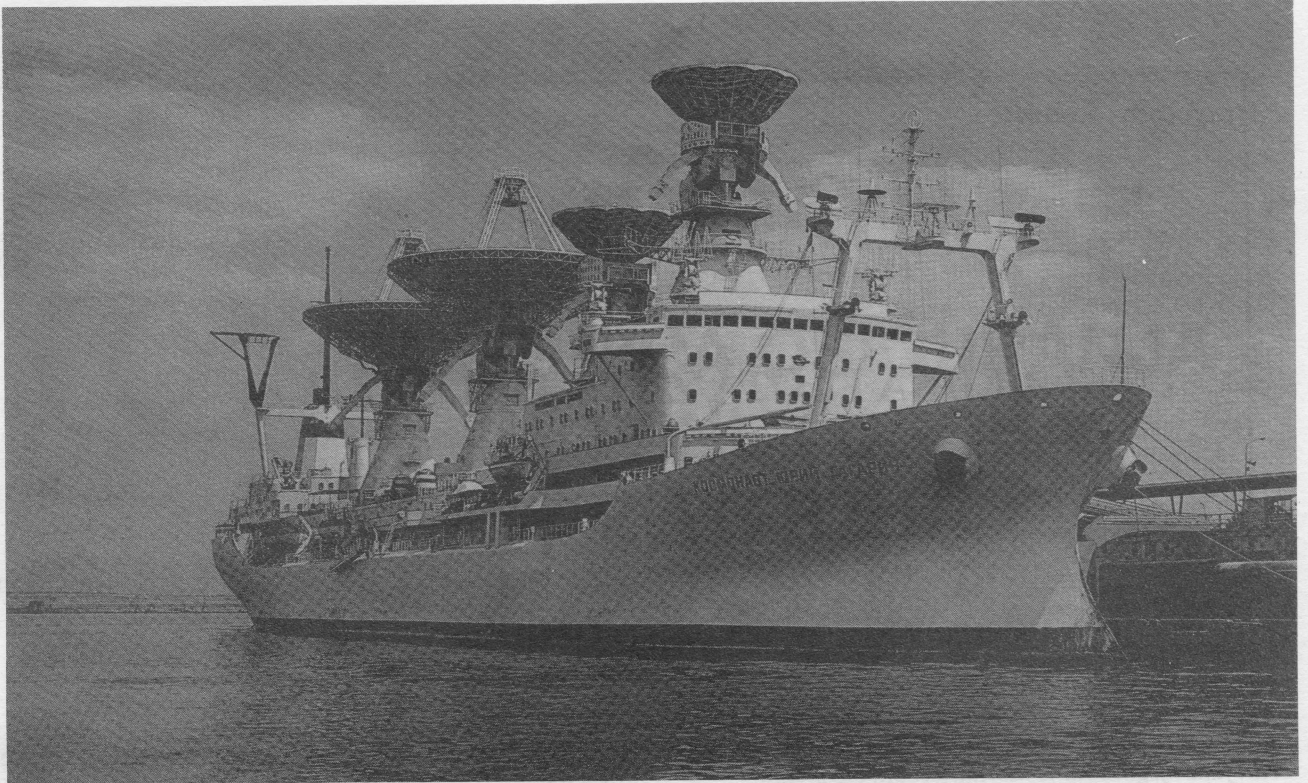
Dakako, njihovim povratkom u ZND, uz postojeće vojne snage, odjednom je postala vidljiva sva preglemost vojne sile, koju više nije mogao podnijeti tanki državni vojni budžet, Gorbačov je zato morao potpisati naredbu o demobilizaciji mnogih vraćenih postrojba na tlo Majke Rusije.

Sve bi to bilo shvatljivo kada povratak tolike vojske i novonastali višak "radne snage" ne bi imao i drugu stranu medalje. Nipošto se ne smije zaboraviti da je vojna industrija godinama bila jedna od najpropulzivnijih gospodarskih grana u kojoj su bile zaposlene tisuće ljudi, a među njima i tisuće vrhunskih stručnjaka suvremene znanosti.

Najčešće spominjana tvrdnja da svaka od država na kojih se obale naslanjala Crnomorska flota ima prestižne vojne razloge da upravo njoj pripadne ta flota, samo je djelomična istina. Uzroci prisvajanja Crnomorske flote mnogo su dublji od vojnih argumenata. Oni leže upravo u tijesnoj korelaciji gospodarskog i vojnog faktora.

Tko bude dobio flotu, neće samo sipati novac u "vreću bez dna", već će od nje imati i ekonomsku korist, što se u vojnim analizama gotovo redovito prešućuje. A da to nije tako, zar bi se nekoliko država tako uporno borilo za Crnomorsku flotu.

* mr. Dragoljub Luburić
Blatine 3
58000 Split

Istraživački brod "Kozmonaut Jurij Gagarin" u sastavu Crnomorske flote

Početak devedesetih godina u ratnoj mornarici bilo je:

480 000 časnika, dočasnika i mornara; od toga na brodovima je bilo 135 000 ljudi, u mornaričkom zrakoplovstvu 70 000 ljudi, oko 50 000 bilo je na obuci u nastavnim centrima, u pomorskom pješastvu bilo je 12 000, u postrojbama obalske obrane 10 000, logističkim formacijama 126 000, obalskoj obrani 23 000 i u sustavu veza oko 4 000 ljudi.

Potencijal diobe

Ratna mornarica ZND sastoji se od četiri prostorno razdvojene flote: Sjeverne, Baltičke, Pacifičke i Crnomorske flote, te Kaspijske i nekoliko riječnih flotila, pa mornaričkog zrakoplovstva i pomorsko-desantnog pješastva.

Zapadni vojni izvori drže da je u ratnoj mornarici bilo 1 713 ratnih i pomoćnih, a za mirnodopske i ratne potrebe u mornaričkom zrakoplovstvu 1 500 aviona i helikoptera.

Najbrojnija je bila Pacifička flota, s 520 brodova, zatim Sjeverna s 417, Baltička s 403, te Crnomorska flota i Kaspijska flotila s ukupno 370 brodova. Samo u prve dvije flote bili su golemi podvodni "monstrumi" - pod-

Tijekom 1992. godine Crnomorska flota, sastojala se od:

- 2 podmornice na klasični pogon, oboružane taktičkim krilatim raketama
- 19 podmornica na klasični pogon, oboružanih torpedima
- 1 laki nosač aviona
- 2 nosača helikoptera
- 6 raketnih krstarica
- 9 raketnih razarača
- 8 raketnih fregata
- 39 fregata (15 u pričuvu)
- 35 raketnih i torpednih čamaca, te korveta
- 90 raznih patrolnih brodova
- 75 minolovaca
- 8 desantnih tenkonosaca
- 20 srednjih desantnih brodova opće namjene
- 23 borbenih brodova na zračnom jastuku (hovercraft)
- 23 brodova za logistiku
- 7 brodova za prijevoz oružja i eksploziva
- 6 tankera

Crnomorska flota ima:

- 150 zrakoplova raznovrsne taktičke borbene namjene
- 40 zrakoplova za podršku širih borbenih operacija flote
- 30 protupodmorničkih aviona
- 80 transportnih aviona
- 120 helikoptera raznovrsne namjene

mornice strateške namjene na nuklearni pogon, oboružane interkontinentalnim balističkim projektilima dometa većega od 10 000 km, i nuklearne napadne podmornice (**attack submarine**) opremljene torpednim oružjem. U svakoj od dvije flote bilo je po 67 nuklearnih podmornica.

Oko 530 mornaričkih zrakoplova bilo je u Pacifičkoj i 445 njih u Sjevernoj floti.

Za ilustraciju brodske i zrakoplovne potencijala sporne Crnomorske flote dostatno je ukratko opisati primjerice za Zapad i NATO atraktivnu raketnu krstaricu SLAVU i kontroverzni avion Su-27 FLANKER ("napadač s boka"):

SLAVA je izgrađena 1982, a istisnina joj je 11 200 tona. Na tom brodu duljine od 187 m, širine 20 i gaza 7,5 m, koji pogone četiri plinske turbine omogućujući mu maksimalnu brzinu do 34 čvora, ukrcano je oko 500 ljudi, od kojih su samo 53 časnika. Za toliki ratni brod to nije mnogo, pa se može azključiti da SLAVA ima visok stupanj automatizacije.

Krstarica je namijenjena za zaštitu velikih plovniha sastava ili za samostalnu bojna djelovanja. To joj omogućuje raznovrsno naoružanje. Osam lansera ima po dva vodišta za protubrodske rakete SS-N-12. Njihovim se inercijalnim vođenjem, a u završnoj putanji aktivnim radarskim navođenjem, mogu ciljati protivnički brodovi iza radarskog horizonta do 550 km udaljenosti. Lansirana raketa tijekom leta postiže brzinu do 1,7 macha pa ona za 28 minuta na cilj na njegovoj krajnjoj udaljenosti može izručiti nuklearnu bojnu glavu od 350 kilotona, ili klasičnu s 1 000 kg eksploziva.

Kao izuzetno rentabilan cilj za napad iz zraka i s visina od 27 400 metara, SLAVA se brani s osam vertikalnih lansera za rakete protuzračne zaštite SA-N-6, dometa do 100 km. Raketa nosi bojnu glavu (ili nuklearnu) od 90 kg i primjenjuje kombinaciju radio- komandnog i poluaktivnog radarskog navođenja na protivničke ciljeve u zraku.

Za borbu protiv opasnosti iz zraka (zrakoplova ili raketa) koje ne zaustavi taj obrambeni štiti raketa, SLAVA ima i drugi raketni sustav, SA-N-4, s bojnog glavom do 50 kg. I te su rakete nadzvučne brzine, dometa od 15 km, a gađaju ciljeve od 3 000 do 9 000 m u visini. Visina niža od 3 000 m nije pogodna za zaštitu, jer niskoleteci zrakoplovi u napadu nadolaze na visinama i do 50 m, a rakete na nadmorskoj visini od svega 3 do 5 m.

Ako bi protivnički zrakoplovi ili rakete probili oba pojasa zaštite, SLAVA se brani sa šest šesterocijevnih topova kalibra 20 mm kojima cijevi rotiraju oko njihove uzdužne osovine. Takvi topovi vrlo su efikasni na kratkim daljinama do 3 000 m, jer svaki za jednu minutu ispali od 3 000 do 5 000 projektila, pa se s tri takva topa na svakom brodskom boku praktično stvara neprobojna vatrena zavjesa.

Jedan dvocijevni top kalibra od 130 mm, brzine gađanja od 35 do 45 granata u minuti, može izbaciti projektil od 27 kg na daljinu do 29 km.

Takva vatrena platforma sposobna je napadati i braniti se od protivničkih površinskih brodova i podmornica

svojim torpednim oružjem, dubinskim raketama i helikopterom K-25 HORMONE. Na krstarici su dva torpedna sustava svaki s po pet cijevi za torpeda kalibra od 533 mm i podvodne brzine do 45 čv te s bojnog glavom do 400 kg i dometom do 20 km.

Za protupodmorničku borbu SLAVA na palubi ima dva lansera s po 12 vodišta dubinskih raketa za ciljanje morskog prostora na udaljenost do 6 000 m s masom eksploziva od 30 kg.

Uz takvu impresivnu "muskulaturu" krstarice ovog tipa opremljene su sofisticiranim elektroničkim sredstvima motrenja u zraku, na morskoj površini i ispod nje te raznovrsnim pasivnim i aktivnim uređajima za elektroničko ratovanje.

Su-27 FLANKER mornarički zrakoplovi namijenjen je zaštitu flote ili trgovačkih brodova i ribarica od protivničkih zrakoplova. Kao nadzvučni presretač naglašeno zakošenih krila, taj avion postiže maksimalnu brzinu do 2 500 km/sat, a plafon leta mu je 18 000 m te krajnji dolet do 4 000 km.

Svaki FLANKER opremljen je raznovrsnim uređajima za motrenje i elektroničko ratovanje, te sa šest do deset raketa "zrak-zrak" i topom kalibra od 30mm.

Kad se pode od impresivnoga bojnog potencijala i drugih brodova i zrakoplova, te goleme tehnološke baze primjerene održavanju takve tehnike, tad ne začuđuje što je mnogo država ZND itekako "zagrijano" da svaka dobije najveći dio skupog "kolača".

Varijante diobe i alternative

"Osavinska rasprava" u diobi Crnomorske flote počela je u veljači 1991. Od ukupno 15 članica ZND njih četiri-Rusija, Moldavija, Ukrajina i Gruzija, otvoreno su obznanile kako žele da se u diobu oružanih snaga uključi i Crnomorska flota.

U svim raspravama Rusija je najčvršće zastupala centralističku tezu ZND-a, protiveći se bilo kakvoj podjeli oružanih snaga, pa time i Crnomorske flote. Sve dosadašnje rasprave pokazale su da ni jedna strana nije previše razočarana što joj flota nije pripala, jer je, izgleda, bilo važnije da je drugi ne dobije.

Zainteresirane države očitavale su tri različita kriterija u podjeli flote. Rusija je zastupala tezu da se ona zajednički gradila ulaganjem svih država nekadašnjeg SSSR-a, što znači da mora ostati u sastavu ratne mornarice i njezina zapovjedništva u Moskvi. Gruzija i Moldavija zahtijevaju podijelu prema nacionalnom ključu ukrcanog ljudstva na brodovima, a Ukrajina zastupa tezu da Crnomorska flota mora pripasti onoj državi na teritoriju kojem su baze za njezine brodove.

Praktički na svim raspravama sudionici su se sukobljavali vezujući se za ruski ili ukrajinski prijedlog. Ukrajinski predsjednik **Leonid Kravčuk** nedvojbeno je dokazao da je Crnomorska flota bazirana na Krimu, koji je u Ukrajini, pa je prema tome njezino pravo da dobije tu flotu. Međutim, Ukrajina je u sporu s Krimom, koji, kao autonomno područje, želi odcjepljenje. Budući da taj problem još nije riješen, sudionici rasprave odbili su Kravčukov prijedlog.

Inače, Krim je bio i vjerojatno će biti i u buduće ozbiljna kost u grlu, s kojom će se Ukrajina i Rusija, odnosno ZND, još mnogo baviti. To je glavna pomorska baza Crnomorske flote s uporištem Sevastopoljem ali i s velikom mornaričkom zrakoplovnom bazom golemih prbtupodmorničkih i višenamjenskih zrakoplova B-12 MAIL.

Tu je i impresivni arsenal elektroničkih uređaja za detekciju ciljeva u sva tri medija na daljine do 3 000 km (dolet im je 7 500 km).

K tomu su na Krimu i mnoge druge vojne instalacije, kao školski centri za profesionalnu obuku mornaričkog kadra, logistički objekti za potrebe brodova i zrakoplova, mnoga zapovjedništva, štabovi itd.

Ukrajinci dobro stoje i s kadrovskom zastupljenošću u Crnomorskoj floti. Probni balon lansiran početkom jeseni 1992. pokazao je da su se dvije trećine ukrcanog ljudstva odlučile nastaviti službu na brodovima koji će istaknuti ukrajinsku zastavu, a jedna trećina bila je za to da se i dalje ostane pod zastavom ZND-a.

Podjela ove flote postala je u međuvremenu prvorazredni unutrašnji vojno-politički problem ZND-a. Nastala je prepoznatljiva situacija iz raspada i drugih socijalističkih država- flota gubi državu, ili u ovom primjeru čak četiri države, ako ne računamo ishod krimskog zahtjeva za odcjepljenjem, reflektiraju na to da im pripadne Crnomorska flota.

Podjela flote ima i svoje alternative, koje je opet najvatrenije izlagala - Ukrajina. S teozom: Ako ne možemo dobiti flotu, zahtjevat ćemo ono što možemo dobiti, ili što će prisiliti ZND da dobijemo brodove.

Ambiciozno ukrajinsko vrhovništvo ima nekoliko aduta u rukama, a to su raketna baza Hmelnickij, naoružanje i oprema kopnene vojske i druge vojne instalacije ZND na njezinu teritoriju.

Naime, ukrajinski instrument političko-vojnog pritiska je upravo raketna baza Hmelnickij. U njoj je 130 lansera raketa "zemlja- zemlja" SS-19, kojih je dolet oko 540 km. Na svakoj je raketi šest nuklearnih neovisno vođenih bojnih glava, pa se iz te baze gotovo istodobno može ugroziti 780 objekata jednim plotunom.

Ako Ukrajina bude ucjenjivala ZND-a, može se postaviti pitanje "otkaza" dovršetka gradnje serije silosa (bunara) za strateške projekte "zemlja-zemlja" dometa do 4 000 km. Sigurno je da Ukrajina neće dobiti te silose iz kojih se može ugroziti sva europski kontinent i pola Azije, ali bi ona pritisak mogla usmjeriti i u drugom smjeru. Na njezinu je teritoriju oko 20 divizija kopnene vojske i vrlo razgranjen raketni sustav za protuzračnu obranu mnogih važnih vojnih i civilnih postrojenja. Ukrajinski stav u diobi je neumoljiv - ako ne dobije flotu, zahtijevat će nadzor nad raketnom bazom Hmelnickij i preuzimanje naoružanja i opreme većine od 20 divizija raspoređenih oko Kijeva i na Karpatima.

Posljedice

Evidentno je da je podjela Crnomorske flote krajnje vojno - politički složena s mnogim strateškim i drugim implikacijama. Rješenja za svaku stranu ima više, ali alternative diobi mnogo su opasnije nego što se u prvi tren čine. Vjerojatno je da Ukrajina ima još rezervnih "jokera". To bi moglo biti mornaričko zrakoplovstvo, koje de facto pripada Crnomorskoj floti, pa i ono može biti predmetom diobe.

Generalštab oružanih snaga ZND pokazao je najmanje volje i strpljivosti da se s crnomorskim državama raspravlja o budućnosti mornaričkog zrakoplovstva. Budući da su u pitanju i takvi avioni kojih je dolet više tisuća kilometara i mogu ponijeti od 9 do 12 tona raznovrsnoga ubojnog tereta (Tu-16 i Tu22), njihova zamjena za flotu bila bi dodatna tvrda kost što je ni jedna strana ne bi mogla lako progutati. Ako se o podjeli Crnomorske flote još i dopušta rasprava, o zrakoplovima neće biti diskusije, jer to je snaga sposobna za razarajuće "udare s distance".

Tu su, napokon, implikacije koje se mogu nazrijeti. Što ako ZND uputi Crnomorsku u sastav Sjeverne i Baltičke flote? Tad bi nastale nove komplikacije. Ponaјprije sadašnji kapaciteti tih flota nisu toliki da bi prihvatili još jednu flotu, pa gotovo ni ako bi se Crnomorska flota podijelila u dva dijela pa se jedan priljučio Sjevernoj, a drugi Baltičkoj floti.

Još nepovoljnija situacija nastat će u izgradnji novih brodova, za što, zbog siromašnog gospodarstva više ni jedna od država nema sredstava. Ratna mornarica bivšeg SSSR-a, nekad veliki i opasni monstrum na svim morima i oceanima, osuđena je na propadanje. Da bi se ono što više odložilo, zainteresirane države složile su se da zasad Crnomorska flota ostane u sastavu ratne mornarice ZND, što nije drugo do agonija prije njezinu kraja. A tad se više neće imati što dijeliti.

ONE FLEET FOR FOUR COUNTRIES

Summary

The integrity of strategic and military forces of the former U.S.S.R. has been preserved, after first but turbulent political and diplomatic disputes during 1991/92 but the Black-sea fleet, one of four fleets of its navy has been the subject of aspirations and calculations in many AIS states, since then, out of which each one considers that it belongs exactly to itself, if not the whole fleet than at least the biggest part of it.

Few information has been published about its structure, typical representatives, variants of partition, possible options and military-political implications; this is an attempt to get a reader acquainted with possible solutions of that unusual interstate conflict.

Rukopis primljen: 30. 10. 1992.